

Членистоногі філобїонти – шкїдники в'язїв (*Ulmus* L.)

у паркових насадженнях м. Днїпро

I. A. Zaytseva, V. A. Krasil'nikova, V. A. Krasil'nikova

Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University,

Dnipro, Ukraine, dicentra@ukr.net

Arthropod phylobionts – pests of elms (*Ulmus* L.)

in parkland of the Dnipro city

I. A. Zaytseva, V. A. Krasil'nikova, V. A. Krasil'nikova

Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

В'язи – цїнні деревні породи для озеленення населених мїст. Ільмовї вїдрїзняються швидкїстю росту, засухо- і солевитривалїстю, декоративнїстю, глибоко проникаючою кореневою системою (Маслов, 1970), що забезпечує мїнїмальну аварїйну небезпеку в умовах селїтебних територїй. Вважають, що в'язи є одними з найбільш рацїональних порїд щодо ландшафтно-дендрологїчної оптимїзацїї населених пунктїв (Демянчик, 2011). Разом з тим для в'язїв характерна висока ступїнь пошкоджуваностї листогризучими і стовбуровими шкїдниками (Калюжная, 1995). За даними А.Р. Ібрагїмової (2015), дерева в'язїв, якї ростуть на територїях з пїдвищеним техногенним навантаженням, є менш стїйкими до впливу патогенїв, що суттєво вїдбивається на якостї їх життєвого стану.

Мета даної роботи – провести інвентаризацїю і монїторинг життєвого стану дерев в'язїв, що зростають у паркових насадженнях м. Днїпро, визначити видовий склад і ступїнь шкодочинностї основних членистоногих філобїонтїв ільмових.

Дослїдження проводили протягом вегетацїйних перїодїв 2015–2017 р.р. на стацїонарних пробних дїлянках, що розташованї у парках м. Днїпро: ім. Л. Глоби, ім. В. Дубїнїна, Металургїв, Новокодацький, ім. Т.Г. Шевченко, Пам'ятї і Примирення, Севастопольський, ім. Ю. Гагарина, і зелених масивах Дїївського лїсопарку (умовний контроль).

Об'єктом дослїджень слугували представники родини *Ulmaceae* Mirb., а саме п'ять видїв: *Ulmus glabra* Huds., *U. laevis* Pall., *U. minor* Mill., *U. parvifolia* Jacq., і *U. pumila* L., якї використовуються в системї озеленення м. Днїпро. На визначених дїлянках було виконано інвентаризацїю вказаних видїв в'язїв і оцїнено їх життєвий стан за шкалою (Кулагин, 1974).

Детальнї обстеження ільмових насаджень і облїковї вїзуальнї спостереження з встановлення ступеня пошкодження листя в'язїв дендробїонтними членистоногими філофагами проводили за загальноприйнятими ентомологїчними методиками виявлення, збору, фїксацїї та визначення матерїалу (Гусев, 1951; Соболев, 1962; Фасулати, 1971; Падїй,

1993; Воронцов, 1995; Дунаев, 1997; Collecting..., 2005 та ін., інформаційні матеріали спеціалізованих Інтернет-порталів) протягом вегетаційного періоду – 2–3 рази на місяць, на дев'яти стаціонарних ділянках – один раз на декаду. Шкідників визначали за допомогою бінокулярної лупи МБС–10 і тринокулярного мікроскопу XSM–40. На території кожної стаціонарної ділянки рандомізовано обирали по 3 модельних дерева зі східної, південної і північної частини парку, на кожному модельному дереві – по 3 модельних гілки з трьох боків проекції крони.

За результатами інвентаризації найбільшою кількістю екземплярів в'язів відрізняються парки ім. Л. Глоби (28,56%, від загального числа дерев парку), Металургів (26,78 %), Севастопольський (20,29%); найменшою – парк ім. Ю. Гагаріна (2,03 %, відповідно). В інших парках кількість дерев в'язів була приблизно однаковою і в середньому складала 16,32 % від загальної кількості дерев. За видовим складом домінує *Ulmus laevis* (40,02 %, найбільше у парку Новокодацький), найменшу частку складає *U. glabra* (9,35 %, найбільше представлений у парках ім. Л. Глоби і Металургів). Найгірший життєвий стан мають в'язи у парках Металургів і Пам'яти і Примирення (3–5 балів за шкалою Ю.З. Кулагіна); найкращий – у парку ім. Ю. Гагаріна – 1–2).

Візуальна діагностика листя дозволила виявити кілька основних форм ушкодження філофагами, встановити їх видовий склад і ступінь шкодочинності. У прибережній частині Діївського лісопарку переважали пошкодження листогризучими шкідниками – крайове обгризання і дірчасте виїдання (63,73 %, листків на модельних гілках), а також гали кліща галового мішотчатого (*Eriophyes ulmicola-brevipunctatus*, Nalepa, 1889) – 38,15 %, які в умовах парків м. Дніпро виявлені не були.

У паркових насадженнях міста основними листогризучими філофагами були: *Archips crataegana* Hübner, 1799; *A. xylosteana* Linnaeus, 1758; *Pandemis heparana* Denis & Schiffermüller, 1775; *Erannis defoliaria* Clerck, 1759; *Operophtera brumata* Linnaeus, 1758; *Nymphalis polychloros* Linnaeus, 1758; жуки *Galerucella luteola* Müller, 1766; *Phyllobius pyri* Linnaeus, 1758; *Trachys minutus* Linnaeus, 1758 (тільки в парку Новокодацький); *Trichiocampus ulmi* Linnaeus, 1758 та ін.

Особливо слід зупинитися на факті виявлення в паркових насадженнях м. Дніпро небезпечного інвазійного шкідника ільмових порід – пильщика ільмового-зигзаг (*Aproceros leucopoda* Takeuchi, 1939), якого ми систематично невеликими осередками виявляємо у парках Металургів, Севастопольський, Пам'яти і Примирення, Новокодацький (1–5 пошкоджених листків, 1–2 личинки на модельну гілку). На сьогоднішній день *A. leucopoda* має Палеарктичне поширення; він входить до ентомофауни таких країн, як Німеччина, Італія, Австрія, Польща, Словаччина, Сербія, Румунія, Молдова, Україна, Росія, Китай, Японія (Taegeret al., 2010). Цей вид знаходиться в зоні

пильної уваги вчених у зв'язку зі збільшенням частоти виникаючих спалахів чисельності та, як наслідок, дефоліації різних видів в'язів.

Серед сисних філофагів значну шкоду весною завдавали личинки і дорослі особини *Cacopsylla ulmi* Förster, 1848 (личинки вперше зафіксовані в квіткових бруньках *U. pumila* 16 березня в Севастопольському парку), а також попелиця в'язова зеленувата (*Tinocallis platani* Kaltenbach, 1843), яка викликала деформацію листків і зміну їх забарвлення у *U. parvifolia*, особливо у прибережних парках (Новокодацький, ім. Т.Г. Шевченко).

Серед мінерів переважали *Rhynchaenus alni* Linnaeus, 1758 і *Rh. rufus* Schrank, 1781; *Stigmella ulmivora* Fologne, 1860 і *S. lemniscella* Zeller, 1839 найбільш поширені в парках Севастопольський, Металургів на *U. pumila*; *Vucculatrix ulmifoliae* M. Hering 1931 і *V. albedinella* Zeller, 1839 – по 2–3 міни на листок, найбільш чисельні в парках промислової частини міста (Металургів, Новокодацький); *Phyllonorycter agilella* Zeller, 1846 (найбільша кількість виявлена в парках Пам'яті і Примирення і ім. Т.Г. Шевченко – в середньому до 2 мін на листок); *Coleophora badiipennella* Duponchel, 1843 (парк Металургів, до 20 мін на листок у східній частині парку). Майже у всіх парках серед мінерів за кількістю пошкоджень (в середньому 31,46 % пошкоджених листків на модельній гілці) домінував пильщик *Fenusa ulmi* Sundevall, 1844.

Галоутворювачі представлені такими видами: кліщ в'язовий ниткоподібний (*Eriophyes filiformis* Nalepa, 1889); попелиці *Eriosoma lanuginosum* Hartig, 1839 – виявлена тільки в парку Новокодацький на бересті, *Tetraneura ulmi*, Linnaeus, 1758. Остання домінує серед галоутворювачів *Ulmus* L., її гали спостерігали на листках в'язів до кінця вересня.

В'язи є потужними едіфікаторами, в кронах на стовбурах і гілках, у ґрунті під кроною, на коренях ільмових спостерігається велика різноманітність хребетних і безхребетних тварин, включаючи рідкісні та охоронювані види. При цьому надзвичайне біорізноманіття спостерігається не тільки в дендрогрупах, але і в окремих деревостанах ільмових (Демянчик, 2011). Тому вивчення і збереження в'язів актуально в рамках збереження природного біорізноманіття України.